

УДК 336.226.112.1

Мельничук Г. С.*кандидат економічних наук, доцент,**Університет Державної фіскальної служби України, Ірпінь, Україна;**e-mail: melnichuk.anna.s@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0640-0334***Райнова Л. Б.***кандидат економічних наук,**ДННУ «Академія фінансового управління», Київ, Україна;**e-mail: lrainova@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-8275-3094***Кошук Т. В.***кандидат економічних наук,**ДННУ «Академія фінансового управління», Київ, Україна;**e-mail: tvkoshchuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1013-4603*

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕФОРМИ ЄСВ 2016 РОКУ В УКРАЇНІ

Анотація. З огляду на необхідність визначення напрямів подальшого вдосконалення механізму справляння єдиного соціального внеску (далі — ЄСВ) з урахуванням викликів і загроз, пов'язаних зі зростанням дефіциту Пенсійного фонду України, особливої актуальності набуває аналіз здійснених упродовж 2015—2017 років реформ зазначеного податкового платежу в контексті їхнього впливу на рівень тінізації заробітних плат у країні.

Досліджено питання наукового обґрунтування доцільності зниження ставки ЄСВ з метою зменшення рівня тінізації оплати праці. Здійснено оцінку реформи ЄСВ в Україні 2016 року в контексті її впливу на рівень тінізації заробітних плат і неформальної зайнятості населення, що дало підстави для висновків про відсутність суттєвих її позитивних ефектів. Незначне зниження зазначених показників не є зіставним із негативними наслідками, які ця реформа мала для надходжень до Пенсійного фонду України. Проведено розрахунки податкового навантаження на оплату праці в Україні у 2010—2019 рр. Установлено, що 2016 року податкове навантаження на працю, порівняно з 2015-м, знизилось до рівня 28,58 %, однак у наступні роки відбулося його незначне зростання — до 30,16 % 2019 року. Обґрунтовано, що кардинальне зниження ставки ЄСВ не стало стимулом для роботодавців до детінізації заробітних плат. Адже ініціюючи реформу, вітчизняний законодавець не врахував низку неподаткових факторів детінізації заробітних плат, пов'язаних, зокрема, з якістю вітчизняного законодавства і регуляторної політики, рівнем корупції. За умов наявності в роботодавців можливості приховувати реальну кількість працівників і розмір їхніх заробітних плат, неможливо розв'язати проблему неформальної зайнятості та тінізації оплати праці лише за рахунок зниження ставки ЄСВ. Наголошено на необхідності застосування системного підходу до оцінки можливих наслідків майбутніх трансформацій ЄСВ щодо їхнього впливу на податкове навантаження на працю в розрізі усіх його складових, а також з урахуванням неподаткових факторів детінізації заробітних плат.

Ключові слова: ЄСВ, реформа ЄСВ, ставка податку, податкове навантаження на працю, детінізація заробітних плат, неформальна зайнятість.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 1; бібл.: 16.

Melnichuk G.*Ph. D. in Economics, Associate Professor,**University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine;**e-mail: melnichuk.anna.s@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0640-0334***Rainova L.***Ph. D. in Economics,**SESE «Academy of Financial Management», Kyiv, Ukraine;**e-mail: lrainova@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-8275-3094*

Koshchuk T.*Ph. D. in Economics,**SESE «Academy of Financial Management», Kyiv, Ukraine;**e-mail: tvkoshchuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1013-4603*

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF SINGLE SOCIAL CONTRIBUTION REFORM IN UKRAINE IN 2016

Abstract. In view of the need to define the areas of further improvement of the mechanism of levying single social contribution (SSC), considering the challenges and threats stemming from the increasing deficit of the Pension Fund of Ukraine, an analysis of reforms of the said contribution implemented during 2015—2017 in the context of their effect on the degree of shadowization of wage payments in the country becomes especially important.

The scientific rationale for the expediency of lowering the SSC rate in order to reduce the degree of shadowization of wage payments was analyzed. The reform of SSC in Ukraine in 2016 was assessed in the context of its effect on the degree of shadowization of wage payments and unofficial employment, which gave reasons to conclude that no significant positive effects were produced by the said reform. An insignificant decline of these indicators is incomparable with the adverse consequences which this reform had for revenues of the Pension Fund of Ukraine. Calculations of tax burden on the wages paid in Ukraine in 2010—2019 were made. It was established that in 2016, tax burden on payroll fund declined to 28,58% versus 2015, but the following years saw an insignificant growth of this indicator to 30,16% in 2019. It was proved that the drastic lowering of the SSC rate did not stimulate employers to deshadowize wages. For when Ukrainian lawmakers initiated this reform, they failed to take into account a number of nontax factors in deshadowization of wage payments related, in particular, to the quality of Ukrainian legislation and regulatory policy and to the level of corruption in the country. Given that employers remain able to conceal the actual number of personnel and the amount of their wages, it will be impossible to solve the problem of unofficial employment and shadowization of wage payments only by lowering the SSC rate. An emphasis was placed on the need to apply a systemic approach to the assessment of possible consequences from future transformations of SSC and their impact on tax burden on payroll fund in terms of all its components and taking into account nontax factors in deshadowization of wage payments.

Keywords: SSC, SSC reform, tax rate, tax burden on labor, de-shadowing of wages, informal employment.

JEL Classification H21, H24, J31, J38

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 1; bibl.: 16.

Вступ. Питання реформування ЄСВ є особливо актуальним, ураховуючи ті виклики і загрози, які пов'язані з необхідністю покриття дедалі більших соціальних видатків в умовах зростання дефіциту Пенсійного фонду України. У 2012—2015 рр. надходження ЄСВ знизилися з 12,7 до 9,3 % ВВП, а 2016 року — до 5,5 % ВВП. У наступні роки ці надходження незначно зростали, але 2019-го так і не вдалося досягти фіскальної ефективності внеску на дореформеному рівні — надходження становили лише 6,9 % ВВП [1].

Найбільш суттєві реформи ЄСВ в Україні, впроваджені у 2015—2017 рр., були спрямовані на зростання надходжень внеску шляхом розширення бази його нарахування, зокрема за рахунок детінізації фонду оплати праці та легалізації зайнятості. Оцінки дослідниками окресленого аспекту результативності реформ є досить неоднозначними, а в певних площинах — протилежними. Отже, ґрунтовний аналіз впливу зазначених трансформацій ЄСВ на рівень тінізації заробітних плат в Україні є актуальним для визначення напрямів подальшого реформування цього платежу.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Питання впливу різних факторів на рівень тінізації економіки в цілому і заробітних плат зокрема широко досліджено як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема, оцінці рівня тінізації економіки в розрізі країн світу і впливу чинників, що визначили його динаміку, присвячені дослідження Ф. Шнайдера,

А. Буехн [2—4]. Податкові аспекти тінізації економіки України докладно розглядалися у низці праць А. Соколовської [5; 6]. А. Вдовиченком і Д. Серебрянським проведено оцінку того, чи може зниження ставки ЄСВ призвести до детінізації фонду оплати праці та структурних змін в економіці України [7]. Ф. Енглер, С. Войтс, Р. Кірхнер і О. Бетлій за допомогою нової кейнсіанської динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги (DSGE) проаналізували вплив зниження ставки ЄСВ в Україні на ВВП, обсяги приватного споживання та інші макроекономічні змінні [8]. Утім, незважаючи на значний інтерес вітчизняних науковців до питань реформування ЄСВ в Україні, зазначена проблематика потребує подальших наукових розробок з урахуванням викликів і загроз сьогодення.

Метою статті є аналіз результативності реформи ЄСВ 2016 року в Україні в контексті виконання завдання детінізації заробітних плат і легалізації зайнятості, що слугуватиме підґрунтям для обґрунтування пропозицій щодо подальшого вдосконалення механізму нарахування та сплати внеску.

Результати дослідження. Оцінки науковців і практиків стосовно можливостей виведення заробітної плати «з тіні» у результаті зниження податкового навантаження на працю, зокрема за рахунок суттєвого скорочення ставки ЄСВ, неоднозначні. У більшості зарубіжних наукових праць одним із ключових факторів зростання тінізації економіки вважається саме тягар податків і соціальних внесків, який, за підсумками проведених Ф. Шнайдером досліджень із зазначеної тематики, визначає 45—52 % впливу на її рівень. Частка усіх інших факторів, за підрахунками, становить 32—44% [2, с. 9, 13]. Утім, зокрема, для країн Східної Європи, в тому числі й України, серед головних причин розвитку тіньової економіки було виокремлено збільшення тягаря податків і соціальних внесків, рівень безробіття, масштабну корупцію, а також обмеження свободи бізнесу [3, с. 15].

Отже, загалом, ідея зниження ЄСВ як способу зменшення рівня тінізації оплати праці та, відповідно, рівня тінізації економічної діяльності має наукове підґрунтя, оскільки ЄСВ разом із податком на доходи фізичних осіб (далі — ПДФО) і формує загальне податкове навантаження на фактор виробництва «праця». Високий рівень ставок ЄСВ і складність механізму його сплати призводить до зростання рівня податкового навантаження на оплату праці, тим самим заохочує суб'єктів господарювання до використання нелегальної праці та виплати заробітної плати «в конвертах». У зв'язку з цим видається неможливим низити рівень тінізації доходів і розширити базу оподаткування як ЄСВ, так і ПДФО, без реформування ЄСВ [5, с. 8].

Перші спроби використання стимулів до детінізації зарплат і легалізації зайнятості в Україні шляхом реформи ЄСВ датуються 2015 роком. Проте найбільш радикальні заходи було впроваджено 2016-го: знижено ставку ЄСВ для роботодавців до рівня 22 % для всіх категорій платників (виняток — спеціальні ставки нарахування ЄСВ для інвалідів (8,41, 5,3 і 5,5 %), які залишились без змін); скасовано залежність розміру ЄСВ від класу професійного ризику виробництва страхувальника та його утримання з найманих працівників, розширено перелік платників внеску тощо [9].

Якщо оцінювати реформу ЄСВ в Україні 2016 року щодо її впливу на рівень тінізації заробітних плат і неформальної зайнятості населення, то варто зазначити відсутність суттєвих її позитивних ефектів. Адже, зокрема, попри те, що у 2014—2019 рр. кількість неформально зайнятого населення у віці 15—70 років скоротилася, темп такого щорічного зменшення, починаючи з 2016 р., має спадну тенденцію (*рис. 1*). При цьому частка неформально зайнятого населення в загальній чисельності зайнятих віком 15—70 років знизилась з 26,2 у 2015 році до 20,9 % у 2019 р. Тобто сьогодні кожна п'ята особа працездатного віку залишається зайнятою в неформальному секторі економіки.

Згідно з висновками наукових досліджень, неформальна зайнятість і заробітна плата «у конвертах» є вагомими складовими вітчизняної тіньової економіки. Адже на складову «незарєєстровані працівники» у сукупному обсязі тіньової економіки припадало 21,4 % у 2017 р. і 21,9 % у 2018 р. Частка елемента «приховування виплаченої зарплати» у складі тіньової економіки України зросла з 18,3 % у 2017 р. до 21,4 % у 2018 р. [12].

Рис. 1. Динаміка неформально зайнятого населення і рівня тіньової економіки в Україні у 2010—2019 рр.

Примітка. Розраховано і побудовано за [10; 11].

Оцінки дослідників щодо рівня тінізації економіки України різняться. Якщо за даними Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, рівень тіньової економіки знизився із 43 % у 2014 р. до 28 % у 2019 р. [11], то, за іншими розрахунками, він є значно вищим і становив 47,2 % ще 2018 року [12]. Також прогнозується, що рівень «тіньової» економіки України 2020-го становитиме 46,1 % ВВП, а 2025-го — 45,98 % ВВП [13].

Таким чином, можна стверджувати, що не було досягнуто поставленої цілі реформи ЄСВ в Україні 2016 року, яка полягала у створенні стимулів до легалізації зайнятості та виходу заробітної плати з «тіні». Незначне скорочення нелегальної зайнятості та виплат зарплат у «конвертах» не є зрівноважним із негативними наслідками, які ця реформа мала для доходів Пенсійного фонду України. Щоб з'ясувати причину низької ефективності реформи, проаналізуємо динаміку податкового навантаження на працю, оскільки зменшення останнього за рахунок зниження ставки ЄСВ і повинно було стати поштовхом для суб'єктів господарювання до виведення заробітної плати з «тіні». Ураховуючи підходи науковців до визначення бази податків на працю та обчислення податкового навантаження на оплату праці [14], виконано розрахунки, результати яких відображено на рис. 2.

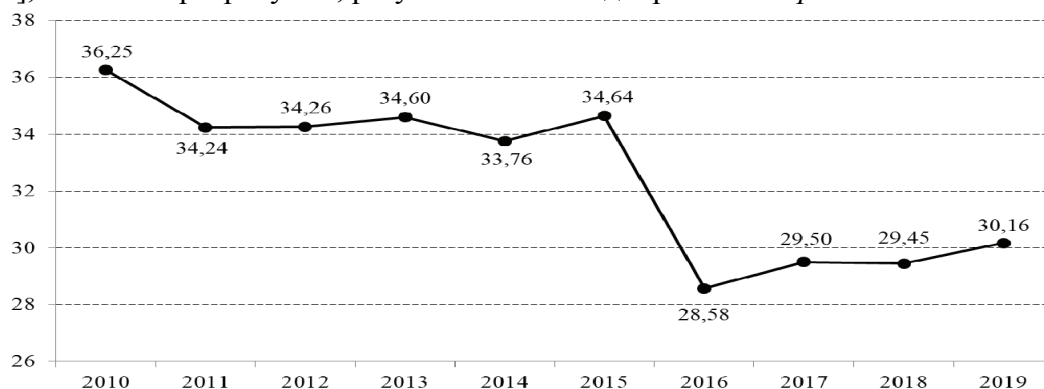

Рис. 2. Динаміка рівня податкового навантаження на працю в Україні, у %

Примітка. Розраховано і побудовано за [1; 10].

Податкове навантаження на працю 2016 року, порівняно з 2015-м, знизилось на 6,1 в. п., до 28,58 %, однак у наступні роки відбулось незначне його зростання — до рівня 30,16 % 2019 року. Така тенденція, на перший погляд, видається дивною, насамперед

з огляду на те, що ставку ЄСВ було знижено майже удвічі (до 22 %). Але причина полягає в тому, що як запобіжний захід потенційного зниження надходжень ЄСВ було впроваджено таке: підвищено розмір мінімальної заробітної плати 2017 року вдвічі, що автоматично призвело до зростання бази нарахування ЄСВ і ПДФО; збільшено максимальну базу нарахування ЄСВ — спочатку із 17 до 25 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, тобто на 47 %, а з 1 січня 2018 року — до 15-ти розмірів мінімальної зарплати. Оскільки на рівень податкового навантаження на працю впливає не лише ЄСВ, а й ПДФО, то окремі аспекти реформи останнього у 2014–2017 рр., зокрема, підвищення ставок, розширення бази оподаткування, ліквідація низки пільг, слугували чинником підвищення податкового навантаження на працю.

Зважаючи на сукупний вплив зазначених обставин, різке зниження ставки ЄСВ не стало стимулом для роботодавців до детінізації заробітних плат. Адже при реформуванні не було враховано того, що податкове навантаження на працю, хоч і є основним серед усіх факторів детінізації заробітних плат, однак не менш важливими при цьому є дія низки інших, як податкових факторів, пов'язаних з особливостями побудови податкової системи країни і підходами до адміністрування податків і зборів, так і неподаткових чинників, які стосуються якості вітчизняного законодавства і регуляторної політики, рівня корупції, стану ринку праці та ін. (табл.). Тому за умов наявності в роботодавців можливості приховувати реальні масштаби діяльності, кількість працівників і розмір їхньої оплати праці неможливо розв'язати проблему неформальної зайнятості та тінізації заробітних плат лише за рахунок зниження ставки ЄСВ.

Таблиця

Податкові і неподаткові фактори тінізації зайнятості населення та оплати праці

Фактори	Зміст факторів
Податкові фактори	Сукупний рівень податкового навантаження на фонд оплати праці (зокрема, розмір ставки соціальних внесків; розмір ставки ПДФО та інших зборів, що сплачуються роботодавцями з фонду оплати праці); витрати часу роботодавців на сплату податків, що нараховуються на фонд оплати праці; імовірність виявлення фактів податкових правопорушень; розмір штрафних санкцій; складність і нестабільність податкового законодавства; рівень корупції у податкових органах; податкова культура та податкова мораль.
Неподаткові фактори	Якість державних інститутів; специфіка регулювання ринку праці; рівень послуг суспільного сектору; соціальні трансферти; рівень корупції у країні; легкість ведення бізнесу; ступінь державного втручання в економіку; політична нестабільність; рівень життя населення, стан безробіття у країні, інфляційні процеси

Примітка. Складено за [2, с. 14–16; 3; 15, с. 5–11; 16, с. 290–291].

Погоджуємось із думкою, що з метою подальшої детінізації фонду оплати праці потрібно підвищувати якість вітчизняного законодавства, поліпшувати підходи до формування та реалізації економічної політики. При цьому не варто покладати надії на подолання дефіциту державних цільових фондів лише шляхом легалізації зарплат, а вкрай необхідно забезпечити стимулювання економічного зростання, що дасть змогу збільшити обсяг і частку фонду оплати праці у ВВП [16, с. 293].

Висновки. Різке зниження ставки ЄСВ для роботодавців 2016 року, що призвело до негативних змін в динаміці його надходжень, мало наслідком подальше загострення і без того непростой ситуації у сфері державних фінансів. Навіть з урахуванням часового лагу між роком проведення реформи та її наслідками (зазвичай, це щонайменше два роки), за рахунок останньої не вдалося досягти суттєвих регулятивних ефектів щодо забезпечення детінізації зайнятості та добровільної легалізації заробітних плат роботодавцями (навіть попри певне скорочення рівня податкового навантаження на оплату праці). Аналіз засвідчив також різноспрямованість змін у розрізі основних складових податкового навантаження на працю (скорочення рівня навантаження з ЄСВ за одночасного посилення навантаження з ПДФО). Це вказує на те, що під час вибору напрямів реформи ЄСВ потрібно оцінювати можливі наслідки окремих заходів, обов'язково вивчаючи при цьому зміни податкового навантаження на працю в розрізі його складових.

Достовірна оцінка наслідків кардинального зниження ставок ЄСВ для обсягів тінізації заробітних плат потребує додаткового визначення ключових факторів впливу на обсяги прихованого фонду оплати праці в Україні. Це дозволить виявити можливості детінізації фонду оплати праці за рахунок неподаткових факторів, які справляють суттєвий вплив. Отже, перспективою подальших наукових пошуків є ретельне дослідження умов на ринку праці та проведення аналізу неподаткових чинників, які перешкоджають переходу на офіційне працевлаштування і виплату заробітної плати.

Література

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
2. Schneider F. The Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force: What Do We (Not) Know? *IZA Discussion Paper*. 2011. № 5769. URL : <http://ftp.iza.org/dp5769.pdf>.
3. Schneider F. The size and development of the shadow economies of Ukraine and six other eastern countries over the period of 1999–2015. *Економіка розвитку*. 2016. № 2 (78). С. 12—20.
4. Schneider F., Buehn A. Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions. *IZA Discussion Paper*. 2016. № 9820. URL : <http://ftp.iza.org/dp9820.pdf>.
5. Соколовська А. М. Оподаткування в контексті детінізації економіки. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2013. С. 32—38.
6. Соколовська А. М. Реформа єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7—23.
7. Серебрянский Д., Вдовиченко А. ЄСВ і детінізація: фальстарт чи початок структурних змін? *Дзеркало тижня*. 2016. 4 червня. URL : https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin-_html.
8. Engler P., Voigts S., Kirchner P., Betliy O. Economic Impact of the Recent Decrease in Social Security Contributions in Ukraine. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. 2016. № 237. P. 20—26.
9. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2—3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Тенденції тіньової економіки в Україні у 2019 році : Звіт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL : https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf.
12. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року / Київський міжнародний інститут соціології. Проект SHADOW за програмою HORIZON 2020 (GA № 778188). URL : <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1>.
13. Emerging from the shadows: the shadow economy to 2025. Professional insight report. ACCA. 2017. URL : https://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf.
14. Mendoza E. G., Razin A., Tesar L. L. Effective tax rates in macroeconomics: Cross-country estimates of tax rates on factor incomes and consumption. *Journal of Monetary Economics*. 1994. Vol. 34. № 3. P. 297—323.
15. Navickas M., Juščius V., Navickas V. Determinants of Shadow Economy in Eastern European Countries. *Scientific Annals of Economics and Business*. 2019. Vol. 66. № 1. P. 1—14.
16. Іванчук Н. В. Фактори впливу на тінізацію фонду оплати праці в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 2. С. 288—294.

Статтю рекомендовано до друку 02.12.2020.

© Мельничук Г. С., Райнова Л. Б., Кошук Т. В.

References

1. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. (n. d.). *Ofitsiynyi sait [Official site]*. Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Schneider, F. (2011). The Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force: What Do We (Not) Know? *IZA Discussion Paper*, 5769. Retrieved from <http://ftp.iza.org/dp5769.pdf>.
3. Schneider, F. (2016). The size and development of the shadow economies of Ukraine and six other eastern countries over the period of 1999—2015. *Ekononika rozvytku — Economics of Development*, 2 (78), 12—20 [in English].
4. Schneider, F., & Buehn, A. (2016, March). Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions. *IZA Discussion Paper*, 9820. Retrieved from <http://ftp.iza.org/dp9820.pdf>.
5. Sokolovska, A. M. (2013). Opodatkovannia v konteksti detinizatsii ekonomiky [Taxation in the context of de-shadowing of the economy]. *Visnyk Instytutu ekonomiky ta prohnozuvannia — Bulletin of Institute for Economics and Forecasting*, 32—38 [in Ukrainian].
6. Sokolovska, A. M. (2015). Reforma yedynoho sotsialnoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia v Ukraini [Reform of the single social contribution to the obligatory state social insurance in Ukraine]. *Finansy Ukrainy — Finance of Ukraine*, 7, 7—23 [in Ukrainian].
7. Serebrianskyi, D., & Vdovychenko, A. (2016, June 4). YeSV i detinizatsiia: falstart chy pochatok strukturnykh zmin? [SSC and de-shadowing: false start or the beginning of structural change?]. *Dzerkalo tyzhnia — Mirror of the week*. Retrieved from https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin-_html [in Ukrainian].
8. Engler, P., Voigts, S., Kirchner, P., & Betliy, O. (2016). Economic Impact of the Recent Decrease in Social Security Contributions in Ukraine. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 237, 20—26.
9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 № 2464-VI [On the collection and accounting of a single contribution to the obligatory state social insurance: Law of Ukraine of July 08, 2010 № 2464-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine* 2—3 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> [in Ukrainian].

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n. d.). *Ofitsiynyi sait [Official site]*. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm [in Ukrainian].
11. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva. (2019). *Tendentsii tinovoi ekonomiky v Ukraini u 2019 rotsi: Zvit [Trends in the shadow economy in Ukraine in 2019: Report]*. Retrieved from https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf [in Ukrainian].
12. Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii. (2019). *Tinova ekonomika v Ukraini. Rezultaty doslidzhennia 2019 roku. Proekt SHADOW (GA № 778188). [Shadow economy in Ukraine. The results of the study in 2019. SHADOW project under the HORIZON 2020 program (GA № 778188)]*. Retrieved from <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1> [in Ukrainian].
13. Emerging from the shadows: the shadow economy to 2025. (2017). Professional insight report, Association of Chartered Certified Accountants. Retrieved from https://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/Technical/Future/pi-shadow-economy.pdf.
14. Mendoza, E. G., Razin, A., & Tesar, L. L. (1994). Effective tax rates in macroeconomics: Cross-country estimates of tax rates on factor incomes and consumption. *Journal of Monetary Economics*, 34 (3), 297—323.
15. Navickas, M., Juščius, V., & Navickas, V. (2019). Determinants of Shadow Economy in Eastern European Countries. *Scientific Annals of Economics and Business*, 66 (1), 1—14.
16. Ivanchuk, N. V. (2018). Faktory vplyvu na tinizatsiiu fondu oplaty pratsi v Ukraini [Factors affecting concealment of payroll in Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky — Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2, 288—294 [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 02.12.2020.

© Melnichuk G., Rainova L., Koshchuk T.